

МБДОУ Детский Сад «Кэнчээри»

Физкультурный
инструктор:
Сыромятникова
Сардана Васильевна

Өбүгэ оонньууларынан уол оҕону кыра сааһыттан эт-хаан өттүнэн сайыннарыы»

Орто туруу бараан дойдуга киһи барахсан, оҕо буолан окко түһээт, салгыны эҕирийиитэ кинини тутта олох улуу мөккүөрүгэр киллэрэр. Кыра саастаах оҕону көрүү-харайыы, иитии эйгэтэ, ис хоһооно, ньымалара кини инники сайдыытыгар, киһи буолан тахсыытыгар улахан суолталаахтара биллэр. Психологтар оҕону биэнигэр диэри көрүү, иитии кинини киһи быһыытынан ис эйгэтин олобурдар диэн бэлиэтээһиннэрэ оруннаах. Түөх барыта сабаланыыттан, төрүтэнииттэн тутулуктаах.

Биһиги өбүгэлэрбит үлэбэ-хамнаска кыра эрдэхтэриттэн эриллэн: от оттоон, мас мастаан, бултаан-алтаан, илии-атах, өй-санаа, эт-хаан өттүнэн сайдар этилэр. Киһиттэн элбэх хамсаныыны, күүһү-уоһу, мындыр өйү эрэйэр үлэлэр билинни техника үйэтигэр биллэрдик аччаан, сүтэн-инэн эрэллэр.

Норуоппут эт-хаан, өй-санаа сайдарыгар аналлаах оонньуулар, өбүгэлэрбит аһабыт аһылыктара, танныбыт танаастара умнууга хаалбыттара үүнэр көлүөнэ доруобуйатыгар, үйүлбүтүгэр буортулаах дьайыыны онордо, оҕолор доруобуйалара мөлтүүрүгэр тириэртэ. Оҕо үксүн олорон дьарыктаннаҕына эт-хаан өттүнэн сайдыыта атахтанар. Ол оҕо өйүн-санаатын бытаардар. Ол иһин бу талбыт темабыт билинни кэмнэ олус **актуальной** дии саныыбыт.

Кырдьык даҕаны, ханнык баҕарар норуот тыыннаах хаалар, салгыы сайдар кэскилэ, омук сир сирэйиттэн симэлийбэт суос-соһотох мэкитиэтинэн эт-хаан өттүнэн сайдыыта буолар. Онон оҕону кыра сааһыттан өбүгэ оонньууларынан эт-хаан өттүнэн сайыннаран, өбүгэлэрин үтүө үгэстэрин баһылатан, чөл олохтоох киһини иитии билинни кэм ирдэбилэ. «Чөл» - диэн тыл туттуллар суотатынан «Тыытыллыбатах, бутун, алдьамматах»- диэн быһаарыллар. Оттон «Чөл олох» диэн өйдөбүлэ өссө киэң. Табаахтан, арыгыттан akkaастанныбыт да, чөл олохтоох буолбаппыт. Чөл олохтоох буоларга оҕону эт-хаан өттүнэн сайыннарыыта элбэх миэстэни ылар.

Аныгы үйэбэ оҕо доруобуйатын бөһөргөтүүгэ саңаны тобулан булуу, саңа сүүрээни киллэриитэ тоһоостоох буолла. Оскуола иннинээҕи саастаах оҕону иитэр-үөрэтэр сүрүн программа федеральной государственнай ирдэбилинэн интегрированнай уонна комплекснай-тематическай бириинсиптэр дьарыгы тэрийэргэ төрүт буолаллар. Бастатан туран, оҕону олордон буолбакка, хас да биридимиити холбуу тутан, оонньуу сылдьан түгү эрэ үөрэтэн, дьарык ыытыллар. Онон оҕону эт-хаан өттүнэн сайыннарыыга, билии-көрүү өттүнэн сайдыытыгар өбүгэ оонньууларын иллэң кэмнэ эрэ буолбакка дьарык уонна куруһуок быһыытынан киллэриэххэ сөп.

Бырайыак сыала:

Өбүгэ оонньууларын нөнүө тулуурдаах, дьулуурдаах, чэгиэн доруобуйалаах оҕону иитэн таһаарар усулуобуйаны тэрийии

Соруктара:

- Оҕону сааһынан, доруобуйатынан көрөн этин – сиинин эрчийии, хатарыы;
- Оҕо умсугуйан туран хамсанарын, онтон дуоһуйууну ыларын ситиһии;
- Өбүгэ оонньууларын оҕо бэйэтэ санаатыттан оонньуурун ситиһии

Күүтүллэр түмүк :

Өбүгэ оонньууларын оҕо бэйэтэ санаатыттан умсугуйа оонньоон, этэ-сиинэ эрчиллиэ , хатарыллыбыт чэгиэн доруобуйаланыа, өй санаа, быһыы майгы өттүнэн үйэлэргэ иңэриммит үгэстэрэ уһуктуо.

Бырайыак түһүмэхтэрэ

Бырайыак түһүмэбэ	Туолар кэмэ	Толорооччулар
Өбүгэ оонньууларын араас литератураттан көрөн аабыы, үөрэтии, наардааһын.	Балаҕан ыйа	Сыромтяникова С.В.
Өбүгэ оонньууларын үөрэтэргэ туттуллар атрибуттары, матырыйааллары оностуу.	Балаҕан ыйа ыам ыйа	Иитээччилэр, төрөппүттэр
«Өбүгэ оонньуулар» куруһуок программатын таһыы.	Балаҕан ыйа	Иитээччилэр,
Сыаналыыр таһым оноруу	Балаҕан ыйа	Иитээччилэр
Өбүгэ оонньууларын бөлөх оболоругар үөрэтии	Алтынньы ый ыам ыйа	Сыромятникова С.В.
Өбүгэ оонньууларыгар оҕо ыһыаһар күрэхтэһии	Бэс ыйа	Сыромятникова С.В.

Куруһуок былаана.

Өбүгэ оонньуулар

Өбүгэ оонньуула оҕону эт- хаан эрэ өттүнэн эрэ сайыннарбакка, өй- санаа майгы - сигили өттүнэн иитэр суолталаахтар. Ол иһин Григорий Попов- Боотой «Саха үгэстэрин ситимнэрэ» диэн кинигэтигэр онорбут таблицатыгар олобуран детсад кыра саастаах оҕотугар сөп түбэһиннэрэн биэс хайысханан наардаатыбыт. Схемаба бэриллит оонньуулары оҕо сааһыттан көрөн сылын аайы уустугурдан биэриэххэ, оҕону кэтээн көрүүгэ сыаналыыр таһымы туттуохха.

Өбүгэ оонньуулар

Күүһү
холонуу

- Көтөх ынабы туруоруу
- Ойбонтон уулаанын
- Тустуу
- Өһөс торбос
- Бэгэччэкт эһи
- Обустар харсыһыылар

Илһи-
атах
оонньуу
лара

- Кылыы
- Куобах
- Мас тардыһыы
- Кириэс тэһи

Остуол
оонньуу
лара

- Хаамыска
- Хабылык
- Баайа

Таайыы
лаах
оонньуу
лар

- Биһилэх кутуута
- Харах симсэ
- Сасыһыы
- Дулбалаах сиринэн

Хамсан
ылаах
оонньуу
лар

- Иэс баайсыы
- Хардабас охторуута
- Ойбону көһөрүү
- Ат буолан сырсыы
- Мунхалаанын
- Обуруотиниһтэ

Сыаналыыр таһым

Оҗолор төһө интэриэһиргээбиттэрин, хайдах ылыммыттарын билээри сыаналыыр таһым онордубут. Сыанабылы улахан үонна орто бөлөх оҗолоругар ытабыт.

Сыанабыл ис хоһооно	Таһымнар
Оонньоу аатын билии	Ү-Оонньоу аатын билэр О-Иитээччи көмөтүнэн ааттыыр Н-Билбэт
Оонньоу быраабылатын билии	Ү-Оонньоу быраабылатын аатыттан билэр,быраабыланы тутуһар. О-Оҗо иитээччи көмөтүнэн саныыр,оонньоуга кыттыһар. Н-Быраабыланы өйдөөбөт,тутуспат,
Оонньоуну оҗо бэйэтэ оонньооһуна	Ү-Күннээҗи олоҗор өбүгэ оонньоуларын сөпкө табан дуоһуяа оонньоур, оонньоуну көҗүлүүр. О-Улахан киһи көмөтүнэн оонньоур. Н-Оонньоуга кыттыһар.

Түмүк

Оболорбутугар өбүгэлэрбит оонньообут ооньууларын үөрэттэхпитинэ, санаттахпытына норуот үйэлэргэ инэриммит үгэстэрэ үһүктан оболор дуоһуйа ооньуулар. Онтон өбүгэ ооньууларын билэн дуоһуйа ооньуур, эт- хаан, өй- санаа, быһыы- майгы өттүнэн чөл туруктаах оҕону иитэн- такайан таһаарыы биһиги тускулбут буолар.